

2011 DEPREMİNİN VAN KENTİNDEKİ SİĞINMACILAR ÜZERİNE ETKİSİ

The Effect of 2011 Van Earthquake on The Lives of Asylum Seekers in The City

Doç. Dr. Orhan DENİZ*

Doç. Dr. Mehmet Zeydin YILDIZ*

Özet

23 Ekim ve 9 Kasım 2011 tarihlerinde Van ve Erciş'te meydana gelen depremler, yüzbinlerce insanla birlikte kentteki sığınmacıların yaşam koşullarını da derinden etkilemiştir. 7,2 ve 5,6 büyüklüğündeki depremlerin ardından ilde 644 kişi ölmüş, 283 kişi enkazdan sağ çıkarılmış ve yaklaşık 28 bin konut oturulamaz hale gelmiştir. Deprem yol açtığı yıkım ve korku nedeniyle, binlerce insan kısa bir süre içinde Van'ı terk edip, başka illere göç etmek zorunda kalmıştır.

Depremde en fazla etkilenen kesimlerden birisi de, Van'da üçüncü ülkelere yerleştirilmeyi bekleyen Afganistan ve İranlı sığınmacılardır. Deprem öncesinde yaklaşık 1700 kişi olan sığınmacı sayısı, depremin ardından il dışına göçlerle 400 kişiye kadar düşmüştür. Depremde evleri zarar gören veya korkudan dolayı evlerine girmeyen sığınmacıların bir kısmı, günlerce geceyi dışarıda (açık alanda) geçirmek zorunda kalmıştır. İlerleyen haftalarda başka bir şehre gidemeyen veya gitmek istemeyen sığınmacıların çoğunluğu hasarlı konutlarda veya kendilerine dağıtılan çadırlarda yaşamak zorunda kalmışlardır.

Bu çalışmada, deprem öncesi ve sonrasında kentteki sığınmacıların yaşam koşulları ve deprem sürecinde karşılaştıkları sorunlar araştırılmıştır. Deprem sığınmacılar üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla, deprem sonrasında kentte kalan sığınmacılar üzerinde anket ve mülakatlar yapılmıştır. Genel olarak anket ve gözlem tekniklerinin kullanıldığı araştırmada elde edilen bulgu ve bilgiler yorumlanarak çalışma tamamlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Sığınmacılar, Mülteciler, Van Depremi, Deprem

* Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Van. E-mail: odeniz70@hotmail.com, zeydin@hotmail.com

Abstract

The October 23 and 9 November 2011 earthquake that occurred in Van and Erciş not only affected the lives of hundreds of thousands of people but also the living conditions of asylum seekers in the city were deeply impacted. After the earthquake measuring a magnitude of 7.2 and 5.6 in the province 644 people died, 283 people survived the wreck; about 28 thousand houses became uninhabitable. Because of the devastation and horror caused by the earthquake, thousands abandoned their habitable settings in a short time due to fear of earthquake in Van; people were forced to migrate to other provinces.

One of the most affected social sections in the city affected by the earthquake in Van has been Afghanistan and Iranian asylum seekers who were waiting to be resettled to third countries. Their number approximated to 1,700 before the earthquake, then with the occurrence of the earthquake and the emigration of the population of the city this number was reduced to 400 people. Some of the asylum seekers who had no homes or whose homes were earthquake-damaged were in miserable conditions for days stayed out all night (in open space) and were forced to live out-doors. Those who could not go to another city in the subsequent weeks, or did not want to go, that is to say, the majority of asylum seekers, were forced to live in their damaged buildings or tents distributed by the relief agencies.

In this study, pre- and post-earthquake challenges faced by refugees and earthquake processes which deteriorated the living conditions in the city have been investigated. In order to determine the impact of the earthquake on refugees, asylum seekers, the investigation was partly based on surveys and interviews made after the earthquake in the city. The study partly dwelled upon survey and observation findings obtained from various other studies in literature using information technology and various other methodologies for interpretational analysis.

Keywords: *Asylum, Refuge, Van Earthquake, Asylum and Earthquake*

Giriş

Bugün dünyada çeşitli sebeplerle yaşadığı yerleri terk ederek geleceğini başka ülkelerde arayan milyonlarca insan bulunmakta ve bu sayı her geçen yıl hızla artmaktadır. Birleşmiş Milletlerin (BM) 2013 yılı sonunda açıkladığı Küresel Göç Raporu İstatistikleri'ne göre Dünya genelindeki uluslararası göçmen sayısı 232 milyona ulaşmıştır.¹ Bu sayı, dünya nüfusunun %3,2'sine karşılık gelmektedir. Uluslararası göçün % 60'ı gelişmekte olan ülkelere doğru, % 40'luk kısmı ise gelişmekte olan ülkelere yine gelişmekte olan ülkelere doğrudur (Greiner, 2012, 82). Dünya genelindeki göçmen kitlelerinin en büyük kısmını ekonomik amaçlı göçmenler; ikinci sırada sığınmacılar, mülteciler ve ülke içerisinde yerinden edilmiş kişiler oluşturmaktadır. BM verilerine göre 2015 yılında dünya genelindeki sığınmacı, mülteci ve ülke içi yerinden edilmiş kişilerin sayısı 60 milyonu aşmış durumdadır.

Türkiye, konumu gereği çevresindeki ülkelerde meydana gelen siyasi gelişmelerden fazlasıyla etkilenen bir ülkedir. Özellikle Ortadoğu ülkelerinde yaşanan savaşlar ve siyasi çalkantılara bağlı olarak ortaya çıkan göçmen akımına sık sık maruz kalmaktadır. Sayıları yıldan yıla değişmekle birlikte her yıl Türkiye'ye giriş yapan sığınmacı veya mültecilerin sayısı on binleri, bazen yüz binleri bulmaktadır.² 31 Ocak 2015 tarihi itibarıyla Türkiye'ye sığınma başvurusunda bulunup üçüncü ülkelere gitmek için bekleyen sığınmacıların sayısı Suriyeliler³ hariç, 56.703 kişidir. Aynı yılın Kasım ayında bu sayı yaklaşık üç kat artarak 209.501'e yükselmiştir. Bunların menşei ülkelere göre dağılımına bakıldığında ilk sırayı 95.704 kişi ile Iraklılar almakta, onları Afganistanlılar (85.647), İranlılar (18.388), Somali (1735) ve diğerleri (8.007) takip etmektedir (BMMYK Türkiye Temsilciliği, 2015). 2015 yılı içinde Türkiye'ye yapılan sığınma başvurularındaki artışın temelinde, Türkiye'nin komşularında yaşanan savaş, terör olayları ve medyada yer alan 2015 yılı içinde Almanya'nın 800 bin sığınmacı alacağına dair haberler ve söylentiler önemli ölçüde etkili olmuştur.

Bireysel sığınma başvurusunda bulunan sığınmacıların Türkiye'ye girişte en çok tercih ettiği sınırların başında Türkiye-İran sınırı gelmektedir. Bu sınır üzerinde Van Şehri önemli bir duraktır. Bu sınırdan Türkiye'ye giriş yapan sığınmacıların büyük bir kısmı İran,

¹ <http://www.un.org/esa/population/migration/index.html> <http://www.unhcr.org/52af08d26.html> (Erişim Tar. 20.10.2015), -United Nations, - Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2009). <http://esa.un.org/migration>. (20.08.2009)

² Zorunlu göç açısından aynı kategoriye girmeleri nedeniyle mültecilerle ve sığınmacılar bazen birbirine karıştırılabilmektedir. Mülteci ve sığınmacı kavramını birbirinden ayıran çok ince bir çizgi bulunmaktadır. Mülteci; "ırkı, dini, milliyeti belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için, vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyuşu yoksa önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkudan dolayı dönmek istemeyen yabancı" şeklinde tanımlanmaktadır (BMMYK, 1998, 68). Bu tanımda ifade edilen nedenlerle ülkesini terk edip başka bir ülkenin korumasını talep eden bir kişi, ileri sürdüğü iddialar doğrulanıncaya kadar sığınmacı, iddiaların doğrulanması sonucunda ise mülteci statüsüne geçmektedir. Diğer bir ifadeyle mültecilik, sığınma başvurusundan sonra yapılan inceleme sonucunda elde edilen ve Birleşmiş Milletler tarafından verilen bir statüdür.

³ Suriyeliler, Türk Hükümetinin tanıdığı geçici koruma hakkıyla Türkiye'de ikamet ettikleri için sayıları genel istatistiklere yansıtılmamıştır. Ekim 2015 itibarıyla Türkiye'deki Suriyeli sığınmacı ve mülteci sayısı 2.072.290 kişidir.

Irak ve Afganistan vatandaşlarıdır. Adı geçen ülkelerden gelen sığınmacıların Türkiye'ye girişte İran sınırını tercih etmelerinde Van'ın coğrafi konumu, sınırın coğrafi yapısının illegal geçişler açısından kaçakçılara avantaj sağlaması, sığınmacılara aracılık eden gelişmiş bir kaçakçılık ağının bulunması ve Van'da Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne (BMMYK) ait bir ofisin bulunması önemli rol oynamaktadır. Van'a gelip sığınma başvurusunda bulunan yabancıların dosyaları incelenip başvuruları kabul edilse dahi, Türkiye bu kişilere 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ne koyduğu "Coğrafi Çekince"⁴ nedeniyle mülteci değil geçici sığınmacı statüsü vermektedir. Sığınmacı statüsü alan kişiler üçüncü ülkelere yerleştirilinceye kadar, Türkiye'deki belirlenen bazı illerde serbest ikamete tabi tutulmaktadır. Bu illerden biri de Van'dır. Üçüncü ülkelere yerleştirilmeyi bekleyen bazı sığınmacılar, yıllarca Van'da kalabilmektedir. Kısıtlı imkânlarla hayatta kalma mücadelesi veren bu insanlar açısından 2011 Van depremi, önemli bir kırılma noktası olmuştur.

23 Ekim ve 9 Kasım 2011 tarihlerinde Van'da art arda meydana gelen iki depremde yüz binlerce insan barınak ve yiyecek sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. Bu durumda Türkiye' Cumhuriyeti vatandaşlarıyla birlikte sığınmacılarda etkilenmiştir. Deprem öncesinde yaklaşık 1700 civarında olan sığınmacıların sayısı, depremin hemen ardından yaşanan göçler ve başka illere yapılan transferlerle 400'e kadar düşmüştür.

Bu çalışmada özellikle şu iki temel soruya cevap aranmıştır. Birincisi, depremin ardından Van'da neler yaşandı, ikincisi bu durumda sığınmacılar nasıl etkilendi? Bu sorulara cevap bulmak için öncelikle deprem esnasında Van'da faaliyette bulunan çeşitli kamu kurumları ve STK'larda bilgi ve veriler toplandı. Daha sonra depremi yaşamış ve kentte kalmaya devam eden 400 sığınmacı içinde seçilen 89 kişi üzerinde anket yapılarak deprem öncesi ve sonrasında sığınmacıların hayatlarında nelerin değiştiği veya değişmediği belirlenmeye çalışıldı. Deprem öncesinde kentteki sığınmacıların durumlarının tespitine yönelik olarak yapılan bir başka çalışmanın verileri bu çalışmada karşılaştırma amacıyla kullanılmıştır. Her iki çalışmada da anket ve gözlem tekniği kullanılmış, elde edilen veriler SPSS programında frekans ve çapraz analizlere tabi tutulmuştur. Çıkan sonuçlar analitik yöntemle yorumlanarak çalışma tamamlanmıştır.

2011 Van Depreminin Kısa Özeti

Van, 2011 yılı sonbaharında, onaltı gün arayla iki büyük depremle sarsılmıştır. 7.2 şiddetindeki birinci depremin merkez üssü, Van kent merkezinin yaklaşık 35 km kuzeyindeki Tabanlı köyü, 5.6 şiddetindeki ikinci depremin merkez üssü ise Van Kent merkezinin 15 km güneyindeki Edremit kasabasıdır.

⁴ Türkiye konumu ve tarihsel bağları gereği, çevresindeki ülkelerde meydana gelen krizlerden fazlasıyla etkilendiği için Cenevre Sözleşmesi'ni coğrafi çekince koyarak imzalamış ve bu çekincesini 1967 protokolünde de sürdürmüştür. Söz konusu sözleşmenin 42. Maddesi "her devlet, imza, tasdik veya katılım esnasında sözleşmenin 1, 2, 4, 16, 33 ve 36-46. maddeleri haricindeki maddeler hakkında kısıtlayıcı kayıtlar beyan edebilir" hükmüne yer vermektedir. Bu çerçevede, Türkiye, bulunduğu bölgenin özelliklerini göz önünde bulundurarak, mülteciliğin belirlenmesi yönünde ön görülen seçme hakkını kullanmış ve coğrafi kısıtlama ile yalnızca Avrupa'dan Türkiye'ye gelen ve iltica etmek isteyen yabancıları sözleşme kapsamında mülteci olarak kabul edeceğini yayınladığı 359 sayılı deklarasyonda belirtmiştir (BMMYK & T.C. İçişleri Bakanlığı E.G.M., 2005, 12).

Birinci deprem, depremin merkez üssüne yakın köyler ile Erciş'te, ikinci deprem ise Van kentinde büyük hasara neden olmuştur. Van Valiliği İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü (AFAD) verilerine göre her iki depremde çoğunluğu Erciş merkezde olmak üzere 644 kişi ölmüş, 283 kişi enkazdan sağ olarak çıkarılmıştır. Can kayıplarının çoğunluğu birinci depremde olmuştur. 23 Ekim 2011 tarihinde meydana gelen depremde Erciş'te 477, Van Merkez ve köylerinde 127 can kaybı yaşanmışken; 16 gün sonra 9 Kasım'da meydana gelen depremde ise tamamı Van merkezde olmak üzere 40 kişi hayatını kaybetmiştir (AFAD, 2013).

Depremin insan ölümleri dışında sebep olduğu diğer problemler arasında konutların, işyerlerinin ve kamu binalarının yıkılması, eğitime ara verilmiş olması, göç, işsizlik oranlarının artması, ekonomik kriz ve sosyo-psikolojik sorunlar sayılabilmektedir (Şengül ve Diğ., 2012, 128). AFAD'ın (2013) ve Van Valiliği'nin (2012) verdiği bilgilere göre deprem sonrasında:

- ✓ 10 binden fazla artçı sarsıntı olmuş,
- ✓ 644 kişi hayatını kaybetmiş,
- ✓ 2.921 konut tamamen yıkılmış,
- ✓ 25.229 konut oturulamaz hale gelmiş,
- ✓ 2.440 işyeri yıkılmış,
- ✓ 8.254 ahır yıkık/ağır hasarlı hale gelmiş,
- ✓ Ön hasar tespiti yapılan 101.459 konuttan sadece 33.013'ü hasar almamış,
- ✓ 58.453 adet az hasarlı konut için hak sahiplerinin her birine 1.250 TL (toplamda 73 milyon TL) maddi yardım yapılmış,
- ✓ 501'i büyük baş, 491'i küçükbaş olmak üzere 992 hayvan telef olmuş,
- ✓ 35.979 kişi il dışındaki kamu misafirhanelerine yerleştirilmiş,
- ✓ 15.467 kişiye il dışı seyahat bileti alınmış,
- ✓ 59.968 öğrenci il dışındaki okullara nakil yaptırmış,
- ✓ 14.471 öğrenci misafir statüsünde il dışındaki okullara yerleştirilmiştir.

Deprem bölgesindeki mağdurlara geçici barınak sağlamak amacıyla;

- ✓ 134.298 çadır, 2.310 Mevlana evi dağıtılmış
- ✓ 30.000 konteynir deprem bölgesine gönderilmiştir.

Kalıcı konut sorununu çözmek amacıyla da Van ve Erciş'te toplam 17.471 konut yapılmıştır.

Depremin meydana geldiği Sonbahar aylarında sıcaklık değerlerinin aniden düşmesiyle birlikte, yüz binlerce insan dondurucu soğukta çadırlarda kalmak zorunda

kalmıştır. Bu durum bir tarafta çadırların ısıtılması amacıyla telaşın ve dikkatsizliğin artmasına, bu da yangınlara ve can kayıplarına yol açmış, diğer tarafta binlerce insanın Van'ı terk edip deprem bölgesi dışındaki diğer illere göç etmesine neden olmuştur.

Deprem bölgesine henüz yeterince yardımların ulaşmadığı ve ağır kış koşullarının yaşandığı bir dönemde, kentin yabancıları/sığınmacılar da bu durumda etkilenmiş, başta barınak, yiyecek, giyecek ve ısınma ihtiyacı olmak üzere çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmışlardır. Onlar, depremin ilk günlerinde herkes tarafından unutulmuş ve adeta "yangında ilk kurtarılacaklar listesinde" görülmemişlerdir. Depremin etkilerini dramatik bir şekilde yaşayan sığınmacılara yönelik kamunun bulduğu en efektif çözüm ise bu kişileri sığınmacı barındıran diğer kentlere göndermek olmuştur.

Van'daki Sığınmacıların Demografik Profilleri

Van, doğudan Türkiye'ye gelen sığınmacılar açısından ilk durak işlevi gören illerden birisidir. Bir süre burada kalan sığınmacılar, oluşun yoğunluk durumuna göre diğer illere dağıtılmaktadır. Bu nedenle Van'daki sığınmacı profili de sürekli değişiklikler göstermektedir. Buradaki sığınmacılar arasında Afganistan vatandaşları her zaman en kalabalık grubu oluşturmaktadır. Bu durum, diğer ülke vatandaşlarının Afganlara oranla daha kısa sürede içinde üçüncü ülkelere yerleştirilmesinden kaynaklanmaktadır. Depremden önce, 31 Temmuz 2010 tarihinde Türkiye'de bulunan toplam 14.764 sığınmacının 1.912'si Van'da bulunmakta idi. Söz konusu tarih itibarıyla Türkiye'deki sığınmacıların ülkelere göre dağılımında Iraklılar %36'lık oranla ilk sırada gelirken, bu ülkeyi İranlılar (% 27), Afganlar (% 21) ve Somalililer (% 8) takip ediyordu (UNHCR, 2010, 10-16).

Deprem öncesi ve sonrasında Van'daki tüm sığınmacılara ilişkin detaylı bilgi bulunamamıştır. Eldeki bilgiler 2008 ve 2011 yılı sonunda tarafımızca yapılan iki ayrı anket sonuçlarına dayanmaktadır. Deprem öncesinde Van'da bulunan sığınmacılar arasında Afganlar, İranlılar, Iraklılar, Pakistanlılar ve Somalililer gibi farklı ülke vatandaşları bulunurken, depremden sonra sadece Afganlar ve İranlılar kentte kalmıştır. Cinsiyet bakımından depremden önce erkeklerin belirgin bir şekilde fazlalığı (% 60) görülürken, depremden sonra durum tersine dönmüş ve kadınların oranı % 61'e kadar yükselmiştir (Tablo 1). Bu durumun en önemli sebebi, depremle birlikte işlerini kaybeden erkeklerin daha fazla göçe katılmasıdır. Kentten ayrılan erkek ve özellikle bekâr sığınmacıların bir kısmı iş olanakları daha iyi olduğu batıdaki kentlere göç ederken, diğer bir kısmı göçmen kaçakçılarının yardımıyla Avrupa ülkelerine göç etmişlerdir. Bu durum kente kadın sığınmacıların oranlarının artmasına neden olmuştur.

Deprem öncesi ve sonrasındaki sığınmacılar arasında genel olarak cinsiyet, medeni durum ve eğitim seviyeleri bakımından belirgin bir fark görülmemesine karşın, deprem sonrasında Afgan ve İranlı sığınmacılar arasında söz konusu değişkenler açısından önemli farklılıklar ortaya çıkmıştır. Örneğin deprem öncesinde İranlılar arasında kadınların oranı % 26 iken deprem sonrasında %74'e, Afganlar arasında deprem öncesinde evli olanların oranı ise % 44 iken, deprem sonrasında % 60'a yükselmiştir. Bu durumun temel sebebi, daha önce değinildiği üzere depremin ardından özellikle bekâr erkeklerin batıdaki illere veya ülke dışına daha fazla göç etmesidir.

Tablo1: Van'da sığınmacıların demografik profillerindeki değişimler (2008 ve 2011)

	Deprem öncesi - 2008 (N=230)	Oran (%)	Deprem sonrası-2011 (N= 89)	Oran (%)
Cinsiyet	Kadın	40	Kadın	61
	Erkek	60	Erkek	39
Yaş	0-20	15	0-20	12
	21-40	75	21-40	69
	41-+	10	41-+	19
Medeni Durum	Evli	36	Evli	51
	Bekâr	51	Bekâr	43
	Dul	13	Dul	7
Kaynak Ülke	Afganistan	12	Afganistan	57
	İran	57	İran	43
	Irak	1	Irak	0
	Somalililer	19	Somali	0
	Pakistanlılar	11	Pakistanlılar	0
Eğitim Durumu	Okur-yazar değil	15	Okur-yazar değil	16
	Okur-yazar	5	Okur-yazar	9
	İlkokul	28	İlkokul	20
	Ortaokul	14	Ortaokul	40
	Lise	25	Lise	10
	Yüksek okul	12	Yüksek okul	5

Kaynak: Anket sonuçları.

İranlılarla Afganlar arasında eğitim seviyesi bakımından da belirgin farklılıklar görülmektedir. İranlılar Afganlara oranla daha yüksek eğitim düzeyine sahiptirler (Tablo 2). Bu durum, İranlıların üçüncü ülkelere daha kolay kabulünü sağlamakta ve dolayısıyla Van'da kalış sürelerini kısaltmaktadır. Örneğin, yaptığımız saha çalışmasında Van'da İranlılar arasında iki yıldan fazla bekleyen kimseye rastlanılmazken, 5 yıldan fazla süredir üçüncü ülkelere gönderilmeyi bekleyen çok sayıda Afganistan vatandaşına rastlanılmıştır.

Tablo 2: Uyruklarına göre Van'daki sığınmacıların eğitim düzeyleri (Aralık 2011)

Ülke	Eğitim durumu						
	Okuryazar değil	Okur-yazar	İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksek okul	Toplam
Afganistan	22	14	26	32	2	4	% 100
İran	8	3	11	51	22	5	%100

Kaynak: Anket sonuçları.

Deprem Sığınmacılar Üzerine Etkisi

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan Vanlılarda olduğu gibi, Van'daki sığınmacılar da, depremin etkilerini dramatik bir şekilde yaşamışlardır. Depremin olduğu ilk günlerde konut problemi herkes için en önemli sorun olmuştur. İmkânı olanlar şehri birer birer terk ederken, geride kalanlar kendi imkânlarıyla barakalarda kalmaya başlamışlardır. Bu süreçte sığınmacıları %17'si depremden sonraki ilk haftayı dondurucu soğuklara rağmen açık alanda, % 5'i ise çadırda geçirmiştir. Diğerleri ise, devam eden artçı sarsıntıların yol açtığı korkuya rağmen, mecburen hasarlı evlerinde kalmaya devam etmişlerdir. İlk hafta Afgan sığınmacıların 3/4'ü geceleri hep dışarıda geçirmiştir. Barınak temininden başka sığınmacıların karşılaştığı diğer önemli sorunlar arasında; gıda, ısınma, battaniye, sağlık hizmetleri, işsizlik ve çocukların okula gidememesi gibi sorunlar bulunmaktadır. İlgisizlik te bir başka sorun olarak görülmektedir. Zira depremin ardından en çok neye ihtiyaç duyduunuz? şeklindeki bir soruya sığınmacıların % 3'ü ilgi olduğunu belirtmiştir. Diğer cevaplar arasında çadır (% 44), para (% 18'), gıda (% 8), giyim (% 4), ve diğerleri (% 23) bulunmaktadır. Diğerleri içerisinde psikolojik destek, doktor, ilaç ve mama gibi cevaplar ilk sırada yer almaktadır.

Depremden sonra Van'a yapılan büyük yardımlara rağmen, sığınmacıların bu yardımlardan yeterince yararlanamadığı anlaşılmaktadır. Zira sığınmacıların % 90'ı kendilerine yapılan yardımı yeterli bulmamaktadır. Sığınmacıların % 66'sı gıda ve giyim, % 5'i çadır ve % 7'si her türlü yardım yapıldığını belirtirken, % 22'si kendilerine hiç yardım yapılmadığını ifade etmiştir. Yapılan yardımlar arasında onları en çok mutlu eden yardımlar çadır, gıda, giyim ve maddi yardım olmuştur.

23 Ekim tarihli ilk depremden yaklaşık 2 ay sonra yapılan saha çalışmasında "*şuan en çok neye ihtiyacınız var?*" şeklindeki soruya sığınmacıların % 40'ı iş ve maddi yardım, % 24'ü ev, %13'ü gıda, %12'si her şey, % 7'si sağlık ve % 5'i psikolojik desteğe ihtiyacı olduğunu belirtmiştir. Depremden iki ay sonra bile barınmanın, sığınmacılar için önemli bir sorun olmaya devam ettiği görülmüştür. Kar yağışlarının devam ettiği ve gündüz bile hava sıcaklıklarının genellikle 0 °C altında seyrettiği günlerde, ankete katılan sığınmacıların % 50'i az hasarlı evlerde, % 42'si çadırda ve geri kalan % 8'i ise konteynırda kaldığını belirtmiştir. Bu süre zarfında yaklaşık 1300 sığınmacı da kendi istekleri doğrultusunda batıdaki illere gönderilmiştir. Van'da kalanların büyük bir kısmı kendi istekleriyle kentte kaldıklarını beyan etmişlerdir.

Sığınmacıların kaldıkları evler deprem öncesinde olduğu gibi yine çoğunlukla tek katlı, iki ya da üç odalı evlerdir. Konteynır veya çadırda kalanlar, kaldıkları yer için kira ödemezken, evlerde kalanların % 55'i 200 ile 350 TL arasında kira ödememişlerdir. Afgan sığınmacılar genellikle aileleriyle, İranlılar ise kendileri gibi sığınmacı olan diğer arkadaşlarıyla aynı evde kalmaktadırlar.

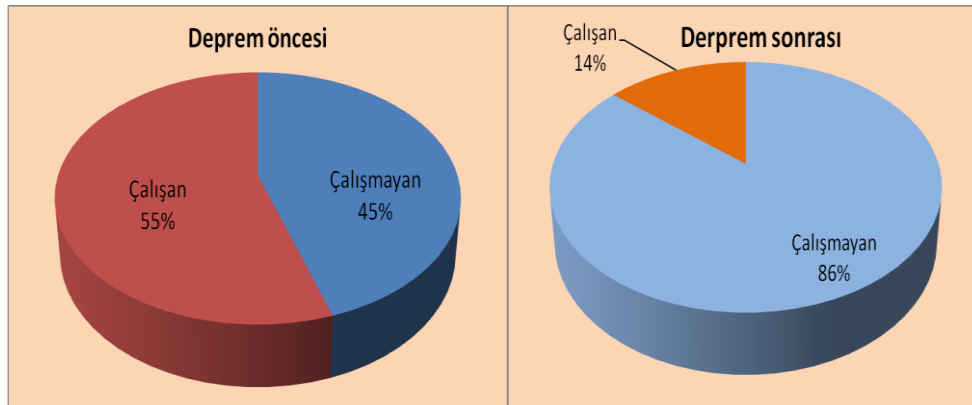
Depremden sonra halkın sığınmacılara karşı davranışında önemli bir değişiklik olmamasına rağmen, onlara yaptığı yardımlarda büyük ölçüde azalmalar olmuştur (Şekil 1).

Şekil 1: Depremden sonra halkın sığınmacılara yaptığı yardımlardaki değişimler.

Sığınmacıların % 72'si depremden sonraki süreçte kendi yemeklerini kaldıkları yerlerde kendileri hazırlarken, geri kalan % 28'lik kısım Valilik, komşular veya çeşitli STK'ların dağıttığı yemeklerle beslenme ihtiyaçlarını karşılamışlardır.

Deprem sığınmacılar üzerindeki en ciddi etkilerinden birisi işsizliğin artması şeklinde olmuştur. Deprem öncesinde neredeyse kentteki her iki sığınmacıdan birisi (% 55) herhangi bir işten çalışırken, deprem sonra iş imkânları ortadan kalktığı için bu oran % 14'e kadar gerilemiştir (Şekil 2).

Şekil 2: Sığınmacıların deprem öncesi ve sonrasında çalışma durumu.

Sığınmacıların ekonomik durumları da, deprem sonrasında işlerini kayb ettikleri için kötüye gitmiştir. *Depremden sonra ekonomik durumunuzda nasıl bir değişim oldu?* Şeklinde yönelttiğimiz soruya sığınmacıların % 80'i daha kötü olduğunu, % 17'si değişen bir şey olmadığını, % 3'lük bir kesim ise daha iyi olduğunu belirtmiştir.

Deprem sığınmacılar üzerindeki bir diğer olumsuz etkisi, eğitim konusunda olmuştur. Ankete katılan ve okul çağında çocuğu olan ailelerin % 32'sinin çocukları okulu bırakmak zorunda kalmıştır. Van merkezdeki okulların büyük bir kısmı depremde ağır hasar aldığı için öğrencilerin önemli bir kısmı il dışına gitmiş, geride kalanlar ise, konteynirlarda ders yapmak zorunda kalmıştır. Bu koşullarda sığınmacılar, özellikle evlerinin uzağında kalan okullara çocuklarını göndermemişlerdir.

Deprem sığınmacıları psikolojik açıdan da sarsmıştır. Görüşülen sığınmacılardan sadece % 5'i depremden hiç etkilenmediğini belirtirken, % 13'ü az etkilendiğini % 58'i ise çok fazla etkilendiğini belirtmiştir.

Depremde sığınmacılar arasında ölen veya enkaz altında kalan hiç kimse olmamış, ancak 14 kişi çeşitli şekillerde yaralanmıştır. Yaralanan sığınmacılardan 11'i Afganistan, 3'ü ise İran vatandaşıdır.

Sonuç

Van, 23 Ekim - 9 Kasım 2011 tarihinde iki büyük yıkıcı depremle sarsılmıştır. Bu doğal afette 644 kişi ölmüş, 283 kişi enkazlardan sağ olarak çıkarılmış, on binlerce konut ve işyeri kullanılamaz hale gelmiştir. Deprem ardından binlerce insan, deprem bölgesinin dışındaki kentlere göç ederken geride kalanlar, başta konut olmak üzere birçok sorunla yüzleşmenin yanı sıra, hemen hemen her bakımdan yardıma muhtaç hale gelmişlerdir.

Üçüncü ülkelere yerleştirilmeyi beklerken, Van'da depreme yakalanan sığınmacılar da bu durumdan nasiplerini almışlardır. Deprem ilk günlerinde yeterince olmasa da ilerleyen haftalarda gerek devletin, gerekse STK'lar ve halkın Van'a, yaptığı yardımlar adeta akmıştır. Burada belirtilmesi gereken bir husus da, Türkiye'nin daha önce deprem yaşayan illerine oranla Van'ın daha fazla yardım aldığı gerçeğidir. Ancak, burada gözlenen ve çoğu kimsenin dile getirdiği temel sorun, yardımların adilane bir şekilde dağıtılmamasıdır. Bazı aileler fazlasıyla ve hatta gereğinden fazla yardım alırken, bazı aileler, ya çok az almış, ya da hiç alamamıştır. Yapılan yardımların ihtiyaç sahiplerine düzenli bir şekilde ulaştırılmamasında etkili olan unsurlar; depremin etkisinin fazla, alanın geniş, nüfus ve yerleşim birimi sayısının fazlalığı ve yetersiz organizasyon şeklinde sıralanabilir. Ayrıca, yapılan yardımların adil dağıtılmaması konusunda özellikle Muhtarların yanlı davrandığı ve yardımları çoğunlukla yakınlarına dağıttığı şeklinde bir serzeniş de, halk arasında yaygın bir şekilde dile getirilmektedir.

Deprem sürecinde Van'a yapılan büyük yardımlara rağmen Van'daki sığınmacıların bu yardımlardan yeterince yararlanamadığı belirlenmiştir. Yabancıları oldukları bir ülkede zaten sınırlı imkânlarla ayakta kalmaya çalışırken, deprem gibi yıkıcı bir doğal afetle yüzleşen sığınmacıların, en fazla yardıma muhtaç hale geleceği aşikârdır. Van'da deprem sürecinde sığınmacılara konut, giyim, yiyecek ve maddi yardım konularında kısmen destek sağlanmıştır. Özellikle yeterli konut sağlamaması üzerine sığınmacıların bir

kısmı Türkiye'nin batı illerine gönderilirken, diğerleri Van'da bırakılmıştır. Sığınmacıların bir kısmı yerine tamamı başka iller gönderilmiş olsaydı, onların depremden kaynaklanan mağduriyetleri ortadan kaldırılmış ve yerinde bir karar alınmış olacaktı.

Sonuç olarak 2011 yılında meydana gelen deprem, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını etkilediği gibi Van'daki sığınmacıların hayatlarını büsbütün zorlaştırmış, onları her açıdan derinden etkilemiştir. Ülkelerinden zorunlu kopuşun etkilerini üzerlerinden atamadan, sığınmacıların ikinci bir şoku da depremle birlikte Van yaşadıkları gözlemlenmiştir.

KAYNAKÇA

- AFAD, 2013, *Van Valiliği İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü'nün*, Van
- BMMYK Türkiye Temsilciliği & T.C. İçişleri Bakanlığı E.G.M., 2005, *İltica ve Göç Mevzuatı*, Başkent Matbaası, Ankara.
- BMMYK Türkiye Temsilciliği, 1998, *Sığınma ve Mülteci Konularındaki Uluslararası Belgeler ve Hukuki Metinler*, Damla Matbaası, Ankara.
- BMMYK Türkiye Temsilciliği, 2015, *Ocak 2015 İtibariyle UNHCR Türkiye İstatistikleri*, [http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/tr\(33\).pdf](http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/tr(33).pdf) (Erişim Tarihi: 01.01.2016)
- Buz, S., 2002, *Türkiye'de Sığınmacıların Üçüncü Bir Ülkeye Giriş İçin Bekleme Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlar*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara
- Deniz, O., 2009, "Mülteci Hareketleri Açısından Van Kentinin Durumu ve Kentteki Mültecilerin Demografik Profilleri", *Doğu Coğrafya Dergisi*, Sayı: 22, s.187-204
- Greiner, L. Alyson (2012). *Visualizing Human Geography*, John Wiley & Sons, ABD
- <http://www.un.org/esa/population/migration/index.html> <http://www.unhcr.org/52af08d26.html> (Erişim Tar. 20.10.2015).
- İçduygu, A., 2005, *Transit Migration in Turkey, Euro-Mediterranean Consortium for Applied Research on International Migration*, Research Report, CARIMRR, 2005/04.
- Manneart, C., 2003, "Irregular Migration and Asylum in Turkey" *UNHCR, New Issues in Refugee Research*, Working Paper No: 89.
- Martin P., Midgley E., and Teitelbaum, M., 2002, "Best Practice Options: Turkey", *International Migration* Vol. 40 (3) s. 119-131.
- Özmenek, E., 1998, *Statelessness and Refugees as a Global Problem; Turkish Refugee Policies*, The Institute of Economics and Social Sciences of Bilkent University, Master or Art, Ankara.

2011 Van Depreminin Kentteki Sığınmacılar Üzerine Etkisi

Şengül, M., & Turan, M., 2012, "Erciş Depremi Örneğinde Afet Sonrası Geçici Yerleşim Alanlarında Yönetim Uygulamaları ve Sorunlar", *Mülkiye*, Cilt: XXXVI, Sayı: 274, s. 113-148.

UNHCR, 2010, *Türkiye'de UNHCR 50. Yıl: Gerçekler ve Rakamlar*, Anıl Matbaacılık, Ankara.

Van Valiliği, 2012, *23 Ekim ve 9 Kasım 2011 Van Depremi*, (Yayımlanmamış Bilgi Notu)